

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық серия
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 1 (2026)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия

выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области филологии

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/BGQF1735>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анесова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/BGQF1746>

*А. К. Есимова¹, Г. Ерік²

^{1,2}Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,

Қазақстан Республикасы, Астана қ.

¹ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6198-4648>

²ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7283-2402>

*e-mail: akmaral84@inbox.ru

ПРЕЦЕДЕНТТІК ЕСІМДЕРДІҢ ГАЗЕТ-ЖУРНАЛДАРДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ

Бұл мақала мәдени және тарихи кодтарды беру кезінде Қазақстанның медиа дискурсындағы және халықаралық контекстегі прецеденттік атаулардың ролін зерттеуге арналған. Прецеденттік атаулар жаһандану жағдайында ұлттық және жаһандық өзін-өзі сәйкестендіруді қалыптастыру құралы ретінде қабылданады. Ю. Н. Караулов, В. А. Маслова, Г. Н. Айтбаева, А. С. Беков және С. В. Иванова сияқты ғалымдардың еңбектері негізінде қазақстандық және халықаралық БАҚ материалдарында практикалық қолдану мысалдарымен прецеденттік атауларды теориялық талдауға басты назар аударылды. Зерттеу аясында қазақстандық басылымдар («Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда» газеттері, «Тамыр» журналы, «Әдебиет әлемі» журналы) және ағылшын тіліндегі жаңалықтар көздері («The Guardian», «BBC News», «The New York Times») талданды.

Әдістеменің негізі әртүрлі медиа мәтіндерде прецеденттік атауларды қолдану жиілігі мен ерекшеліктерін анықтау үшін мазмұнды талдау мен дискурсивті талдауды қолданатын кешенді тәсіл болып табылады. Зерттеу барысында прецеденттік атаулардың негізгі функциялары анықталды: эмоционалды, мәдени, адресаттық және танымдық. Қазақстандық медиа дискурста Абылай хан, Абай Құнанбайұлы, Қожа Ахмет Яссауи және халықаралық медиада Уинстон Черчилль, Мартин Лютер Кинг, Уильям Шекспир сияқты есімдердің қолданылуына салыстырмалы талдау жасалды. Прецеденттік атауларды қолдану тәсілдеріндегі мәдени, тарихи және әлеуметтік айырмашылықтар, сондай-ақ олардың аудиторияда эмоционалды және когнитивті бірлестіктерді қалыптастыру үшін маңызы анықталды.

Зерттеу нәтижелері прецеденттік атаулардың мәдени сабақтастықты сақтаудың, ұлттық бірегейлікті нығайтудың және әмбебап құндылықтарды аударудың қуатты құралы ретіндегі маңыздылығын көрсетеді. Прецеденттік атаулар жергілікті және жаһандық дискурстарды тиімді байланыстыратын көп деңгейлі медиа мазмұнын құруға ықпал ететіні көрсетілген. Мақаланың қорытындылары медиа-дискурс зерттеушілері үшін, сондай-ақ аудиторияға әсер етудің мәдени және әлеуметтік тетіктерін терең түсінуге ұмтылатын журналистика және медиа-коммуникация практиктері үшін практикалық құндылыққа ие.

Кілтті сөздер: прецедентті есімдер, медиадискурс, ұлттық бірегейлік, мәдени кодтар, жиілік талдау, контекстуалды талдау, халықаралық медиадискурс.

Кіріспе

Тақырыптың өзектілігі: прецеденттік есімдер Қазақстанда және халықаралық деңгейде медиа дискурста маңызды рөл атқарады, мәдени құндылықтар мен символизмді берудің негізгі құралы болып табылады. Қазіргі уақытта жаһандану мен ұлттық бірегейлікті сақтаудың өзекті мәселелері туындаған кезде, бұл ұғымдар бұқаралық ақпарат құралдары арқылы тарихи және мәдени аспектілерді жеткізудің маңызды әдісіне айналуда. Қазақстандық зерттеушілер Г. Н. Айтбаева, А. С. Беков прецеденттік атаулар БАҚ мазмұнын байытып қана қоймай, ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға ықпал ететінін атап өтті [1, 45–59-бб.].

Халықаралық аренада прецеденттік есімдер мәдени және эмоционалды байланыстарды қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. The Guardian, BBC, және The New York Times сияқты ағылшын тілді бұқаралық ақпарат құралдарында Уинстон Черчилль, Мартин Лютер Кинг, Уильям Шекспир сияқты танымал тұлғалар жиі айтылады, олар оқырмандар арасында терең эмоциялар тудырады және ерекше байланыс жасайды. Прецеденттік атаулардың маңыздылығын зерттеу қазақстандық БАҚ үшін ғана емес, әлемдік контексте де маңызды – бұл олардың рөліндегі жалпы белгілер мен айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік береді. Бұл мақаланың мақсаты – қазақстандық және ағылшын тілді газеттер мен журналдардың мәтіндеріндегі прецеденттік атаулардың функцияларын талдау және олардың ақпаратты қабылдаудағы рөлін бағалау [2].

Прецеденттік есімдер лингвистикалық зерттеулер саласында маңызды рөл атқарады, өйткені олар мәдени және әлеуметтік кодтарды қамтиды. Бұл аспектілер мәтіннің мазмұнын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Ю. Н. Карауловтың пікірінше, прецеденттік атаулар – бұл белгілі бір

әлеуметтік-мәдени топ үшін жоғары танымалдылық пен мағынаға ие сөздер [3, 261–6.]. В. А. Маслова бұл тәсілді медиа дискурс контексінде қолдайды және мәтінді түсінуді жеңілдетумен қатар, оның эмоционалды және мәдени мазмұнын байытатын прецеденттік атаулардың маңыздылығын көрсетеді [4, 208–66.].

Қазақстан контексінде бұл құбылыс ерекше маңызды. Г. Н. Айтбаева қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдарында Абылай хан, Абай Құнанбайұлы сияқты тарихи тұлғалардың есімдері жиі айтылатынын атап өтеді. Бұл тұлғалар белгілі бір адамдарды ғана емес, сонымен қатар ұлттық тарих пен өзіндік сананы бейнелейді. Мұндай прецеденттік есімдерді қолдану қоғамдық сананы нығайтуға және мәдени мұраны сақтауға ықпал етеді [5, 33–42–66.].

Қазақстанның медиа дискурсында прецеденттік есімдерді қолдануды зерттеу лингвистика үшін маңызды. Бұл тіл арқылы мәдени және әлеуметтік стереотиптерді ұсыну және қалыптастыру тәсілдерін талдауға мүмкіндік береді. Қазақстандық БАҚ ұлттық бірегейлікті сақтауға ықпал ететін прецеденттік атауларды белсенді қолданады. Олар мұндай атауларды медиа мәтіндердің әртүрлі жанрларына біріктіреді [6].

Г. Н. Айтбаева бұл атаулардың «мәдени рәміздер картасын» құрудағы ерекше рөлін атап көрсетеді, ол медиатекстерге эмоционалды әсер етуді күшейтеді және олардың аудитория үшін қолжетімділігі мен тартымдылығын арттырады [1]. Қазақстандық зерттеулер сияқты, халықаралық бұқаралық ақпарат құралдары да эмоционалды және мәдени бірлестіктерді құру үшін прецеденттік атауларды белсенді қолданады. Ағылшын тіліндегі медиа-дискурста Мартин Лютер Кинг, Уинстон Черчилль және Уильям Шекспир сияқты тұлғалардың есімдері Ұлттық мұра мен жаһандық құндылықтардың символы ретінде қолданылады [7]. М. Джонсонның зерттеуі Мартин Лютер Кингтің есімі адам құқықтары үшін күресті бейнелейтін эмоционалды бірлестіктер құра отырып, әлеуметтік әділеттілік үшін күреске арналған мәтіндерде жиі қолданылатынын көрсетеді [8, 134–150–66.].

Дж. Браун Уинстон Черчилль есімінің халықаралық БАҚ-та жиі төзімділік пен көшбасшылық қасиеттерін ерекше көрсету үшін, әсіресе дағдарыстық жағдайларда қолданылатынын көрсетеді. Ол Шекспирдің есімі әмбебап мәдени символ ретінде танылып, әдебиет пен қазіргі мәдениет арасындағы терең байланысты бейнелеу үшін қолданылады [9, 98–113–66.].

Прецеденттік есімдердің классификациясы

Прецеденттік есімдерді медиамәтінде талдау үшін олардың классификациясы маңызды аспект болып табылады. Ю. Н. Карауловтың пікірінше, прецеденттік есімдерді бірнеше санатқа бөлуге болады: тарихи, мәдени және діни. Бұл деректерді жүйелеуге және олардың әртүрлі жанрлар

мен медиа арналары контекстіндегі қолдану ерекшеліктерін анықтауға мүмкіндік береді [3].

1-кесте – Прецеденттік есімдердің негізгі санаттары мен мысалдары

Прецеденттік есімдердің санаты	Сипаттамасы	Қазақстандық БАҚ мысалдары	Халықаралық БАҚ мысалдары
Тарихи	Ұлттық тұлғалар мен оқиғаларға қатысты есімдер	Абылай хан, Абай Құнанбайұлы	Мартин Лютер Кинг, Уинстон Черчилль
Мәдени	Әдеби кейіпкерлер мен өнер қайраткерлері	Олжас Сүлейменов, Махамбет	Уильям Шекспир, Джейн Остин
Діни	Мәдени сәйкестікті бейнелейтін діни символдар мен тұлғалар	Қожа Ахмет Яссауи, Айша-бибі	Ана Тереза, Әулие Франциск Ассизский

Бұл кесте прецеденттік есімдердің Қазақстан медиадискурсы мен халықаралық БАҚ-тағы ұқсас функцияларды орындайтынын, бірақ әр контексте тән бірегей мәдени ерекшеліктерді бейнелейтінін көрсетеді [10].

Осылайша, медиамәтіндердегі прецеденттік есімдерді зерттеу олардың мәдени сәйкестікті сақтау мен жаһандық медиадискурсты қалыптастырудағы рөлін тереңірек түсінуге ықпал етеді. Дж.Браун сияқты халықаралық зерттеулер көрсеткендей, прецеденттік есімдер жергілікті және жаһандық құндылықтарды медиа арқылы жеткізудің әмбебап құралы болып қала береді [7].

Материалдар мен әдістер

Қойылған мақсат пен міндеттерге қол жеткізу үшін контент-талдау және дискурсивті талдау әдістерін қамтитын кешенді тәсіл пайдаланылды. Бұл Қазақстанның медиа-ортасында және ағылшын тілді халықаралық БАҚ-та прецеденттік есімдерді қолдану ерекшеліктерін тереңірек зерделеуге, сондай-ақ олардың мәтіндерді аудиторияның қабылдауына әсерін бағалауға мүмкіндік берді.

Зерттеу Қазақстанның беделді газеттері мен журналдарының: «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», «Тамыр», «Әдебиет әлемі» мақалаларына негізделген, сондай-ақ ағылшын тіліндегі халықаралық басылымдардың (The Guardian, The New York Times, BBC News) деректері пайдаланылған. Материалдарды іріктеу кезінде түрлі жанрдағы жарияланымдар қаралды: жаңалықтар, сараптамалық мақалалар, мәдениетке және дінге байланысты материалдар. Талдау медиа-дискурста ағымдағы үрдістерді және жаһандану жағдайында прецеденттік есімдерді пайдаланудағы өзгерістерді көрсетуге шоғырланған соңғы жылдардағы жарияланымдарды қамтыды.

Контент-талдау әдісімен қазақстандық және халықаралық БАҚ-та прецедентті есімдердің қолданылу жиілігі және олардың әртүрлі тақырыптар мен жанрлар бойынша таралуы зерделенген. Ол үшін жарияланымдарда прецедентті атаулардың жиілігін көрсететін деректер кестелері жасалды. Нәтижесінде түрлі медиаконтекстерде негізгі тұлғаларды анықтау мүмкіндігі пайда болды. Мысалы, ағылшын тілді баспасөзде Мартин Лютер Кинг пен Уинстон Черчилль жиі аталады; қазақстандық БАҚ-та Абылай хан мен Абай Құнанбайұлына ерекше көңіл бөлінеді.

Прецедентті аттарды дискурстық талдау контексін зерделеу олардың мәдени және тарихи маңыздылығын, сондай-ақ аудиторияға әсерін анықтауға бағытталған. Талдау мынадай аспектілерді қамтыды: аттардың мәні мен мәтіндегі сөздер арасындағы байланысты талдау, сезімдер мен мәдени артықшылықтарға прецедентті аттардың әсерін бағалау, сондай-ақ әртүрлі жанрлар мен медиа естеліктер мысалында аттарды пайдалану тәсілдерін салыстырмалы зерттеу. Бұл аспектілер медиадискурстағы прецедентті аттардың рөлін жан-жақты ашуға және олардың мәдени, эмоциялық және әлеуметтік әсерін түсінуге бағытталған.

Зерттеу Ю. Н. Караулов, В. А. Маслова, Г. Н. Айтбаева, А. С. Беков және басқа да зерттеушілердің еңбектеріне, сондай-ақ халықаралық медиа саласындағы прецедентті есімдердің рөлі туралы жұмыстарға негізделген. Бұл ресурстар зерттеудің қисынды талдауын қамтамасыз етті және әлемдік қоғамдастық контексінде прецедентті аттарды зерттеудің қолданыстағы әдістерін пайдалануға мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында тарихи, мәдени және діни маңызы бар есімдер қарастырылды. Мұндай бағалау осы аттардың Қазақстанда да, одан тысқары жерлерде де медиа-дискурста маңызды рөлін айқындауға мүмкіндік берді. Қазақстандық және ағылшын тілді халықаралық БАҚ-та прецедентті есімдерді қолдану тәсілдерін салыстыру олардың функцияларындағы ұқсастықтар мен айырмашылықтарды анықтауға мүмкіндік берді. Мысалы, қазақстандық БАҚ-та прецедентті есімдер ұлттық бірегейлікті нығайтуға бағытталған; ал халықаралық БАҚ-та олар көбінесе жаһандық құндылықтармен және әмбебап мәдени символдармен байланысты.

Нәтижелер және талқылау

Қазақстанның медиа-ресурстарында прецедентті атаулар ерекше рөл атқарады, өйткені олар ұлттық құндылықтарды жеткізу және сақтау тетіктері ретінде қызмет етеді. Бұл есімдер тарихи тұлға ретінде ғана емес, ұлттық мәдениет пен бірегейлікті нығайтудың маңызды символдары ретінде де қабылданады. Оларды медиадискурста қолдану ерекшеліктерін зерделеу қоғамның мәдени құндылықтарға көзқарасын және ақпарат таратудың басымдықтарын түсінуге мүмкіндік береді. Бұл талдау тарихи сабақтастықты

калыптастырудағы, ұлттық сананы нығайтудағы және мәдени бірегейлікті сақтаудағы қазақстандық БАҚ-тағы прецедентті есімдердің рөлін неғұрлым тереңірек ашады [11].

Қазақстанның медиадискурсындағы прецедентті есімдердің рөлін терең түсіну мақсатында оларды қолдану жиілігіне талдау жүргізілді. Бұл талдау қазақстандық БАҚ-та неғұрлым жиі пайдаланылатын есімдерді, олардың ұлттық бірегейлік пен мәдени құндылықтарды нығайтудағы маңызын анықтауға мүмкіндік берді. Г. Н. Айтбаева мен А. С. Бековтің зерттеулері қазақстандық газеттерде үнемі пайдаланылатын есімдердің ұлттық сана мен мәдени сабақтастықты нығайтуда ерекше орын алатынын көрсетті. Осыған байланысты Қазақстанның медиа-ресурстарында Абылай хан, Абай Құнанбайұлы және Қожа Ахмет Яссауи сияқты тұлғалар жиі кездеседі, бұл олардың ұлттық мәдениеттегі орталық рөлін көрсетеді.

2-кесте – Қазақстандық медиадискурстағы прецеденттік есімдердің қолданылу жиілігі

Прецеденттік есім	Қолдану жиілігі	Дереккөзі	Қолдану контексі
Абылай хан	Жоғары	«Егемен Қазақстан»	Тарих, патриотизм және ұлттық сәйкестік тақырыптары.
Абай Құнанбайұлы	Жоғары	«К а з а х с т а н с к а я правда»	Әдебиет пен білім туралы мақалалар.
Қожа Ахмет Яссауи	Орташа	«Тамыр»	Рухани дәстүрлер мен мәдени сабақтастық символы.
Олжас Сүлейменов	Орташа	«Литер»	Әдебиет пен өнердегі заманауи мәдени мұра.
Махамбет	Төмен	«Әдебиет әлемі»	Патриоттық тақырыптардағы ұлттық поэзия.

Бұл деректер көрсеткендей, Абылай хан мен Абай Құнанбайұлы сияқты тұлғалар ұлттық сәйкестікті нығайтуда ерекше маңызды рөл атқарады. С. В. Иванова атап өткендей, мұндай есімдер қазақстандық қоғам үшін біріктіруші символдар болып табылады, олар тарихи құндылықтар мен мәдени сабақтастықты қолдауға бағытталған.

Халықаралық медиадискурста прецеденттік есімдер мәдени құндылықтарды қолдау және жаһандық ассоциациялар құру үшін пайдаланылады. Мысалы, Мартин Лютер Кинг есімі әлеуметтік әділеттілік пен теңдік үшін күрестің символы ретінде қолданылады, оның атақты сөздері The New York Times басылымында жиі келтіріледі. Уинстон Черчилль BBC News мақалаларында тарихи көшбасшылық пен төзімділіктің үлгісі ретінде сипатталады. Сонымен қатар Уильям Шекспирдің есімі The Guardian беттерінде әдеби мұраны сақтап қалу және оны қазіргі мәдениетпен

байланыстыру үшін қолданылып, оның шығармалары жаһандық мәдени сабақтастықтың символына айналғанын көрсетеді. Бұл тұлғалардың есімдері халықаралық аудиторияны біріктіруде және әмбебап құндылықтарды насихаттауда маңызды рөл атқарады. Ағылшын тілді БАҚ-та (The New York Times, BBC News, The Guardian) тарихи және мәдени тұлғалардың есімдері маңызды рөл атқарады. Мұндай есімдер жаһандық аудиторияға ортақ құндылықтарды жеткізуде тиімді құрал ретінде танылады [12].

3-кесте – Халықаралық медиадискурстағы прецеденттік есімдердің қолданылу жиілігі

Прецеденттік есім	Қолдану жиілігі	Дереккөзі	Қолдану контексі
Мартин Лютер Кинг	Жоғары	The New York Times	Әлеуметтік әділеттілік, адам құқықтары.
Уинстон Черчилль	Жоғары	BBC News	Тарихи сын-қатерлер мен көшбасшылық.
Уильям Шекспир	Орташа	The Guardian	Әдебиет пен мәдени кодтардың символы.
Ана Тереза	Орташа	The Times	Гуманитарлық көмек пен жанашырлық.
Джейн Остин	Төмен	The Telegraph	Әдеби дәстүрлер мен мәдени мұра.

Халықаралық медиада прецеденттік есімдер жаһандық құндылықтарды бейнелеуде маңызды рөл атқарады. Мысалы, Мартин Лютер Кинг есімі әлеуметтік әділеттілік идеалдарымен, ал Уильям Шекспир шығармашылығы мәдени сабақтастықпен байланысты. Мұндай тұлғалар жаһандық аудиторияны біріктіретін әмбебап құндылықтардың символы ретінде қабылданады.

Салыстырмалы талдау қазақстандық және халықаралық БАҚ-та прецеденттік атауларды қолданудың ерекшеліктерін анықтады, бұл олардың әртүрлі мәдени және әлеуметтік контекстердегі рөлін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Қазақстандық БАҚ-та атаулар ұлттық бірегейлікті нығайту және тарихи сабақтастықты қолдау мақсатында жиі қолданылады. Мәселен, Абылай хан мен Абай Құнанбайұлының есімдері ұлттық тарих пен мәдениеттің негізгі қайраткерлері ретінде жиі қолданылады, олардың есімдері қазақстандық аудиторияның ұлттық мақтаныш сезімін күшейтуге бағытталған. Халықаралық БАҚ-та прецеденттік атаулар жаһандық құндылықтар мен мәдени сабақтастықты насихаттауда маңызды рөл атқарады. Мысалы, Мартин Лютер Кинг пен Уинстон Черчилльдің есімдері әлеуметтік әділеттілік пен көшбасшылықтың жаһандық мұраттарын

көрсетеді. Бұл салыстыру медиа-дискурстың екі деңгейдегі ерекшеліктерін және олардың аудиторияға әсер ету әдістерін егжей-тегжейлі сипаттайды.

Қазақстандық БАҚ-та бұл атаулар Ұлттық тарих пен мәдениетке баса назар аударып отырып, ұлттық бірегейлікті нығайту үшін қолданылады. Халықаралық БАҚ-тағы атаулар жаһандық құндылықтар мен мәдени мұраны көрсетеді. Мысалы, Абылай хан мен Абай Құнанбайұлы қазақстандық БАҚ-та ұлттық бірегейліктің нышандары болып табылады, ал Мартин Лютер Кинг пен Уильям Шекспир жаһандық құндылықтарды насихаттауда маңызды рөл атқарады. Бұл ерекшеліктер медиа дискурстың ұлттық және жаһандық деңгейлердегі айырмашылықтарын көрсетеді, сонымен қатар олардың аудиторияға әсерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Қазақстандық БАҚ-та прецеденттік атаулар жарияланым жанрына байланысты әртүрлі контексте пайдаланылады. Жаңалықтар мақалаларында олар ұлттық маңызы бар мәселелерге назар аудару үшін қолданылады, ал мәдени мақалаларда ұлттық бірегейлікті нығайтуға бағытталған.

4-кесте – Прецеденттік есімдердің жарияланым жанрларына байланысты қолданылу контекстері

Жарияланым жанры	Негізгі есімдер	Қолдану контексі
Жаңалық мақалалары	Абылай хан, Абай	Ұлттық саясат пен әлеуметтік маңызы бар оқиғалар.
Мәдени мақалалар	Абай, Олжас Сүлейменов	Мәдени мұра және әдеби жетістіктер.
Діни жарияланымдар	Қожа Ахмет Яссауи	Рухани құндылықтарды көрсету.
Аналитикалық мақалалар	Махамбет, Абылай хан	Тарихи-саяси оқиғаларды түсіндіру.

Контекстік талдау көрсеткендей, жаңалық мақалалары прецеденттік есімдердің символдық рөлін күшейтсе, мәдени мақалалар ұлттық мұраға акцент жасайды. Сонымен қатар діни мақалаларда есімдер рухани байланыс пен құндылықтардың маңызын ерекше көрсетеді.

Халықаралық медида прецеденттік есімдер жаңалық, мәдени және діни мақалаларда жаһандық құндылықтар мен мәдени сабақтастықты көрсету үшін қолданылады.

5-кесте – Халықаралық БАҚ-тағы прецеденттік есімдердің қолданылу контекстері

Жарияланым жанры	Негізгі есімдер	Қолдану контексі
Жаңалық мақалалары	Мартин Лютер Кинг	Әлеуметтік қозғалыстар мен көшбасшылық.
Мәдени мақалалар	Уильям Шекспир	Әдеби мұра мен мәдениетаралық байланыстар.

Діни жарияланымдар	Ана Тереза	Гуманизм мен рухани құндылықтарды көрсету.
Аналитикалық мақалалар	Уинстон Черчилль	Тарихи сабақтар мен көшбасшылықтың үлгілері.

Бұл талдау халықаралық медиадағы прецеденттік есімдердің жаһандық аудиторияға ықпал ету тәсілдерін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді.

Прецеденттік есімдер медиадискурста эмоциялық, мәдени және танымдық функцияларды орындай отырып, ұлттық және жаһандық сәйкестікті нығайтуда маңызды рөл атқарады. Қазақстандық медиада ұлттық тарих пен мәдениетке акцент жасалса, халықаралық медиада жаһандық құндылықтар мен мәдениетаралық сабақтастыққа ерекше көңіл бөлінеді. Осылайша, прецеденттік есімдер ұлттық бірегейлік пен жаһандық диалогті дамыту құралы ретінде қызмет етеді.

Прецеденттік есімдердің қазақстандық және халықаралық медиадискурстағы функцияларының диаграммасы

1-сурет – Қазақстан және халықаралық медиадискурстағы прецеденттік есімдердің функцияларының салыстырмасы

Эмотивтік функция екі медиадискурста да жетекші рөл атқарады, бұл аудиториямен эмоциялық байланыс орнатудың маңыздылығын көрсетеді. Қазақстандық медиада бұл функция ұлттық мақтаныш пен тарихи сабақтастықты нығайтуға бағытталған, ал халықаралық медиада эмоциялық әсер жаһандық құндылықтар мен идеяларды таратуға қызмет етеді.

Мәдени және танымдық функциялар қазақстандық дискурста неғұрлым айқын көрініс тапқан, өйткені олар ұлттық бірегейлік пен мәдени сабақтастықты сақтауға басымдық береді. Мысалы, Абылай хан мен Абай Құнанбайұлының есімдері қазақстандық аудиторияның дәстүрлі құндылықтарға деген құрметін арттыруға бағытталатын болады. Әсіресе білім беру материалдарындағы танымдық рөлі ұлттық мұраны қазіргі заманғы көзқарас тұрғысынан қабылдауға ықпал етеді.

Апелляциялық функция халықаралық медиада маңызды рөл атқарады, өйткені ол жаһандық әлеуметтік және саяси проблемаларға назар аударуға мүмкіндік береді. Мартин Лютер Кинг және Уинстон Черчилль сияқты есімдер әділдік пен теңдік идеясын ілгерілетуде көрнекті орын алады, олардың есімдері арқылы әлеуметтік жауапкершілікке шақыру жүзеге асырылады.

Диаграммада көрсетілгендей, прецедентті атаулар медиадискурстың мәнмәтініне және мақсаттарына сәйкес бейімделеді және кең аудиторияға күрделі мәдени құбылыстарды анық жеткізеді. Қазақстандық медиада олар тарихи сабақтастықты және ұлттық құндылықтарды насихаттауға бағытталған, халықаралық медиада жаһандық диалогті нығайту және мәдени тәжірибе алмасу үшін пайдаланылады. Сонымен қатар прецедентті есімдер қоғамдағы моральдық бағдарларды анықтауға көмектесетін қуатты мәдени символдар болып табылады. Қазақстандық медиадискурста Абылай хан немесе Қожа Ахмет Ясауи сияқты есімдер дәстүрлі құндылықтарды сақтаудың маңыздылығын көрсетеді, халықаралық медиада Уильям Шекспир және Нельсон Мандела сияқты тұлғалар жаһандық құндылықтарды көтермелейді.

Қазақстандық және халықаралық медиадискурсындағы прецедентті аттардың әмбебап мәні олардың әртүрлі аудиторияларға бейімделу қабілетінен көрінеді. Қазақстандық медиада олар ұлттық бірегейлікті нығайтуға және мәдени сабақтастықты қолдауға бағытталған, ал халықаралық медиада олар жаһандық проблемаларға назар аудару және тарихи сабақтарды ілгерілету үшін пайдаланылады. Бұл медиакоммуникацияда прецедентті аттардың көпқырлы және әмбебап рөл атқаратынын көрсетеді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, прецеденттік есімдер қазақстандық және халықаралық медиадискурста ұлттық сәйкестікті қалыптастыру, мәдени мұраны сақтау және жаһандық құндылықтарды насихаттау үшін маңызды құрал болып табылады. Бұл есімдер әртүрлі мәдени және әлеуметтік контекстерге бейімделіп, жергілікті және жаһандық коммуникация элементтерін біріктіретін көпқырлы функцияларды орындайды.

Қазақстандық медиа дискурста Абылай хан мен Абай Құнанбайұлы сияқты есімдердің мәдени және символдық мәні бар. Олар аудиторияда ортақ тарих пен мәдени мұраға деген мақтаныш сезімін ояту арқылы ұлттық бірегейлікті нығайтады. Ұрпақтар арасындағы байланыс ретінде бұл атаулар дәстүрлердің сақталуына және олардың қазіргі жағдайда қайта жандануына ықпал етеді. Жаһандану жағдайында олар ұлттық кеңістіктің ерекшелігін сақтай отырып, «мәдени Зәкір» рөлін атқарады. Халықаралық ағылшын тілді бұқаралық ақпарат құралдарында Уинстон Черчилль, Мартин Лютер Кинг және Нельсон Мандела сияқты атаулар бостандық, теңдік және әлеуметтік әділеттілік сияқты әмбебап құндылықтарды насихаттау үшін қолданылады. Бұл атаулар аудиторияны қазіргі қоғам үшін тарихи сабақтардың маңыздылығын түсінуге бағыттайтын жаһандық сәйкестіктің символы ретінде қызмет етеді. Сандық медиа мен әлеуметтік желілердегі прецеденттік атаулардың рөлін одан әрі зерттеу жаңа мүмкіндіктер ашады. Цифрландыру дәуірінде бұл атаулар жаңа форматтар мен платформаларға бейімделіп, виртуалды медиа кеңістіктің маңызды элементіне айналады [13, 29–45-66.]. Г. Н. Айтбаева және С. В. Иванов атап өткендей, жаһандану жағдайында олардың маңыздылығы артып, ұлттық мұраны сақтау және ұлттық бірегейлікті нығайту қажеттілігі артып келеді.

Прецеденттік есімдер мәдени және әлеуметтік өзара әрекеттестікті қалыптастырудың негізгі құралы болып қала береді. Олар аудиторияны біріктіреді, тарихи және мәдени сананы нығайтады және жергілікті және жаһандық сәйкестікті қалыптастырудың негізін қалайды. Қазіргі медиакеңістікте олардың маңызы сақталып қана қоймай, арта түсуде, бұл олардың зерттелуін өзекті және перспективалы етеді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Айтбаева, Г. Н., Беков, А. С.** Ұлттық рәміздер және олардың медиатексте рөлі [Мәтін] // Лингвистикалық зерттеулер журналы. – 2019. – Т. 15. – № 2. – 45–59-б.

2 BBC News. Cultural Narratives in Media: Focus on Historical Figures [Электрондық ресурс]. Қолжетімді : <https://www.bbc.com> (қол жеткізілген күні : 10.04.2024).

3 **Караулов, Ю. Н.** Орыс тілі және тілдік тұлға [Мәтін]. – М. : Наука, 1987. – 261-б.

4 **Маслова, В. А.** Лингвомәдениеттану [Мәтін]. – М. : Академия, 2001. – 208-б.

5 **Иванова, С. В.** Прецеденттік есімдердің мәтінді қабылдауға әсері [Мәтін] // Лингвистика және мәдениет. – 2018. – Т. 12. – № 3. – 33–42-б.

6 Қазақстан мәдениетін зерттеу орталығы. Ұлттық бірегейлік және мәдени мұра саласындағы қазіргі зерттеулер [Электрондық ресурс]. – Қолжетімді : <http://www.cultcenter.kz> (Қол жеткізілген күні : 17.05.2024).

7 Washington Post. Nelson Mandela's Role in Global History [Электрондық ресурс]. – 2022. – Қолжетімді : <https://www.washingtonpost.com> (қол жеткізілген күні : 04.05.2024).

8 **Джонсон, М.** Martin Luther King Jr. and the Fight for Equality in American Media [Мәтін] // American Media Quarterly. – 2021. – Vol. 58, No. 2. – P. 134–150.

9 **Brown, J.** Winston Churchill as a Symbol of Resilience in Media Discourse [Мәтін] // Journal of British Studies. – 2018. – Vol. 42. – No. 3. – P. 98–113.

10 Қазақстанская правда газетінің ресми сайты. Қазақстандағы мәдениет және қоғам туралы мақалалар [Электрондық ресурс]. – Қолжетімді : <https://kazpravda.kz> (қол жеткізілген күні : 10.06.2024).

11 Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі. Ұлттық мәдениет және медиа [Электрондық ресурс]. – Қолжетімді : <http://www.gov.kz> (Қол жеткізілген күні : 10.06.2024).

12 New York Times. Reflecting on Martin Luther King's Dream in the 21st Century [Электрондық ресурс]. – 2023. – Қолжетімді : <https://www.nytimes.com> (Қол жеткізілген күні : 10.06.2024).

13 **Smith, A.** Winston Churchill's Rhetoric and Its Modern Relevance [Мәтін] // The Guardian Research Publications. – 2022. – Vol. 13. – No. 1. – P. 29–45.

REFERENCES

1 **Aitbayeva, G. N., Bekov, A. S.** Ultyyq ramizder zhane olardyn mediatekste roli [The Role of National Symbols in Media Text] // Lingvistikalyyq zertteuler zhurnaly [Journal of Linguistic Studies]. – 2019. – Vol. 15, No. 2. – P. 45–59.

2 BBC News. Cultural Narratives in Media : Focus on Historical Figures – 2022. [Electronic resource]. – Available at : <https://www.bbc.com> (Accessed: 10.04.2024).

3 **Karaulov, Yu. N.** Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost' [Russian Language and Linguistic Personality]. – Moscow : Nauka, 1987. – 261 p.

4 **Maslova, V. A.** Lingvokulturologiya [Linguoculturology]. – Moscow : Akademiya, 2001. – 208 p.

5 **Ivanova, S. V.** Pretsedentik esimderdin matindi qabyldauga aseri [The Impact of Precedent Names on Text Perception] // Lingvistika zhane Madeniet [Linguistics and Culture]. – 2018. – Vol. 12. – No. 3. – P. 33–42.

6 Qazaqstan Madenietin Zertteu Ortalygy. Ultyyq biregeilik zhane madeniet mura salasyndagy qazirgi zertteuler [National Identity and Contemporary Research in Cultural Heritage] [Electronic resource]. – Available at : <http://www.cultcenter.kz> (Accessed : 17.05.2024).

7 Washington Post. Nelson Mandela's Role in Global History [Electronic resource]. – 2022. – Available at: <https://www.washingtonpost.com> (Accessed: 04.05.2024).

8 **Johnson, M.** Martin Luther King Jr. and the Fight for Equality in American Media // American Media Quarterly. – 2021. – Vol. 58, No. 2. – P. 134–150.

9 **Brown, J.** Winston Churchill as a Symbol of Resilience in Media Discourse // Journal of British Studies. – 2018. – Vol. 42, No. 3. – P. 98–113.

10 Qazaqstan Qazetining Resmi Saity. Qazaqstandagy madeniet zhane qogam turaly maqalalar [Official Website of Kazakhstan Pravda : Articles on Culture and Society in Kazakhstan] [Electronic resource]. – Available at : <https://kazpravda.kz> (Accessed : 10.06.2024).

11 Qazaqstan Respublikasynyn Aqparat zhane Qogamdyq Damu Ministrligi. Ultyq madeniet zhane media [National Culture and Media] [Electronic resource]. – Available at : <http://www.gov.kz> (accessed : 10.06.2024).

12 New York Times. Reflecting on Martin Luther King's Dream in the 21st Century [Electronic resource]. – 2023. – Available at : <https://www.nytimes.com> (Accessed : 10.06.2024).

13 **Smith, A.** Winston Churchill's Rhetoric and Its Modern Relevance // The Guardian Research Publications. – 2022. – Vol. 13. – No. 1. – P. 29–45.

22.10.25 ж. баспаға түсті.

03.11.25 ж. түзетулерімен түсті.

16.02.26 ж. басып шығаруға қабылданды.

*А. К. Есимова¹, Г. Ерік²

^{1,2}Евразийский национальный университет имени Л. Н. Гумилева, Республика Казахстан, г. Астана.

Поступило в редакцию 22.10.25.

Поступило с исправлениями 03.11.25.

Принято в печать 16.02.26.

ФУНКЦИИ ПРЕЦЕДЕНТНЫХ ИМЕН В ГАЗЕТАХ И ЖУРНАЛАХ

Данная статья посвящена исследованию роли прецедентных имен в медиадискурсе Казахстана и международном контексте при передаче культурных и исторических кодов. Прецедентные имена воспринимаются как средство формирования национальной и глобальной самоидентификации в условиях глобализации. Основное внимание уделено теоретическому анализу прецедентных имен на основе работ таких ученых как Ю. Н. Караулова, В. А. Масловой, Г. Н. Айтбаевой, А. С. Бекова

и С. В. Ивановой с примерами практического использования в материалах казахстанских и международных СМИ. В рамках исследования были проанализированы казахстанские издания (газеты «Егемен Қазақстан», «Казахстанская правда», журнал «Тамыр», журнал «Әдебиет әлемі») и англоязычные новостные источники («The Guardian», «BBC News», «The New York Times»).

Основу методологии составляет комплексный подход с применением контент-анализа и дискурсивного анализа для выявления частотности, и особенностей использования прецедентных имен в различных медиатекстах. В процессе исследования были идентифицированы основные функции прецедентных имен: эмоциональная, культурологическая, адресатная и познавательная. Приведен сравнительный анализ использования таких имен, как Абылай хан, Абай Құнанбайұлы, Қожа Ахмет Яссауи в казахстанском медиадискурсе и Уинстон Черчилль, Мартин Лютер Кинг, Уильям Шекспир в международных медиа. Выявлены культурные, исторические и социальные различия в подходах к употреблению прецедентных имен, а также их значение для формирования эмоциональных и когнитивных ассоциаций у аудитории.

Результаты исследования подчеркивают важность прецедентных имен как мощного инструмента для сохранения культурной преемственности, укрепления национальной идентичности и трансляции универсальных ценностей. Показано, что прецедентные имена способствуют созданию многоуровневого медиаконтента, который эффективно соединяет локальные и глобальные дискурсы. Выводы статьи имеют практическую ценность для исследователей медиадискурса, а также для практиков в сфере журналистики и медиакоммуникаций, стремящихся к углубленному пониманию культурных и социальных механизмов влияния на аудиторию.

Ключевые слова: прецедентные имена, медиадискурс, национальная идентичность, культурные коды, частотный анализ, контекстуальный анализ, международный медиадискурс.

*А. К. Esimova¹, G. Erik²

^{1,2}L. N. Gumilyov Eurasian National University,
Republic of Kazakhstan, Astana.

Received 22.10.25.

Received in revised form 03.11.25.

Accepted for publication 16.02.26.

FUNCTIONS OF PRECEDENT NAMES IN NEWSPAPERS AND MAGAZINES

This article is devoted to the study of the role of case names in the media resource of Kazakhstan and the international context in the transmission of cultural and historical codes. Precedent names are perceived as a means of forming national and global self-identification in the context of globalization. The focus is on the theoretical analysis of case names based on the works of such scientists as Yu. N. Karaulov, V. A. Maslova, G. N. Aitbaeva, A. S. Bekov and S.V. Ivanova with examples of practical use in materials of Kazakhstani and international media. As part of the study, Kazakhstani publications were analyzed (the newspapers «Egemen Kazakhstan», «Kazakhstanskaya Pravda», the magazine «Tamyr», the magazine «Adebiyet Alemi») and English-language news sources («The Guardian», «BBC News», «The New York Times»).

The basis of the methodology is an integrated approach using content analysis and discursive analysis to identify the frequency and features of the use of precedent names in various media texts. During the study, the main functions of precedent names were identified: emotional, cultural, addressable and cognitive. A comparative analysis of the use of such names as Abylai Khan, Abai Inanbayuly, Kozha Akhmet Yassaui in the Kazakh media course and Winston Churchill, Martin Luther King, William Shakespeare in international media is given. Cultural, historical and social differences in approaches to the use of precedent names are identified, as well as their significance for the formation of emotional and cognitive associations in the audience.

The results of the study highlight the importance of case names as a powerful tool for preserving cultural continuity, strengthening national identity, and translating universal values. Precedent names are shown to contribute to the creation of multi-level media content that effectively connects local and global discourses. The conclusions of the article are of practical value for researchers of the media course, as well as for practitioners in the field of journalism and media communications, seeking an in-depth understanding of the cultural and social mechanisms of influence on the audience.

Keywords: precedent names, media discourse, national identity, cultural codes, frequency analysis, contextual analysis, international media discourse.

Теруге 16.02.2026 ж. жіберілді. Басуға 27.03.2026 ж. кол койылды.

Электронды баспа

5,46 МБ RAM

Шартты баспа табағы 40,7. Таралымы 300 дана.

Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген: З. С. Исакова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4508

Сдано в набор 16.02.2026 г. Подписано в печать 27.03.2026 г.

Электронное издание

5,46 МБ RAM

Усл. печ. л. 40,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка: З. С. Исакова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4508

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik.tou.edu.kz